

Chen Zhen: Arıtma Odası¹ Chen Zhen: Purification Room

Meral BATUR ÇAY

Öz

İnsanın doğayla ilişkisinin azaldığı günümüzde tek kurtuluşun doğaya dönüşle mümkün olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Doğanın sunduğu gereçlerle doğrudan ilişki kuran sanatçılar, insanın doğayla bütünleşerek dengeyi oluşturmasının mümkün olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Görmek aslında bir düşünme eylemidir ve insanoğlunun gördüklerini estetik duyarlılıkla irdelemesi özüne varmasında tek çıkış yolu olacaktır. Minimalizm ve Kavramsal Sanat ile harmanladığı yapıtlarıyla 20. yüzyıl güncel sanatının en önemli isimleri arasında yer alan Çinli sanatçı Chen Zhen (1955 -2000), insan, toplum ve doğa arasındaki ilişki üzerine eserler üretmiştir. Sanatçı, eserlerinde izleyiciyi de görünenler dünyasına dâhil ederek sanat üretimini sorgulatmaktadır. Zhen, sergilenen eserlerinin geçici karakteri ile yakınlık ve uzaklık yani mesafe kavramları arasında bir diyalog başlatmıştır. Doğadan aldığı araçla bir anlamda izleyene doğada yolculuk yaptıran sanatçı, nesne ve mekân ilişkisini irdelemektedir. Sanatçı, Chen Zhen 2000 yılında Şanghay'daki Rockbund Sanat Müzesi (Rockbund Art Museum)'ndeki sergiye Arıtma Odası (Purification Room) isimli yerleştirmesiyle katılmıştır. Bu yerleştirmesinde oluşturduğu mekânda izleyicinin alışkanlığına aykırı olarak mekân içindeki tüm nesnelere çamurla kaplamıştır. Bu çalışmada, sanatçının "Arıtma Odası" isimli yerleştirmesi içindeki imgeler ve tüm eserin izleyicide bıraktığı anlam boyutları irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İmge, Simge, İnsan, Doğa, Arınma.

Abstract

It is an inevitable fact that the only salvation is possible with the return to nature in the present day when human relations with nature have decreased. The artists, who establish a direct relationship with the materials offered by nature, try to show that it is possible for human to integrate with nature and create balance. Seeing is actually an act of thinking, and it will be the only way out for human beings to come to the essence of examining what they see with aesthetic sensitivity. Chinese artist Chen Zhen (1955 -2000), who is one of the most important names of 20th century contemporary art with his works that blend minimalism and conceptual art, produced works on the relationship between human, society and nature. The artist interrogates the production of art by including the audience in the world of appearances in his works. Zhen initiated a dialogue between the temporary character of his exhibited works and the concepts of proximity and distance. The artist, who makes a journey in nature to the viewer with the vehicle he takes from nature, examines the relationship between object and space. In 2000, Chen Zhen participated in the exhibition at the Rockbund Art Museum in Shanghai with his work "Purification Room". Contrary to the habit of the audience in the space he created in this work, he

¹ Bu araştırma, araştırmacının International Symposium on Multidisciplinary Studies' da sunduğu "Arıtma Odası: Chen Zhen" isimli sözlü sunumdan yola çıkılarak yazılmıştır.

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Safranbolu Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, Karabük-Türkiye, e-posta: meralbatur@karabuk.edu.tr

covered all the objects in the space with clay. In this study, the images in the artist's work "Purification Room ve and the dimensions of meaning left by the audience will be examined.

Keywords: Image, Symbol, Human, Nature, Purification.

GİRİŞ

İnsanoğlu yaradılışından bu yana hem kendini hem de çevresini anlamlandırma çabası içindedir. "... insan, doğa dediğimiz hazır gereçler evreniyle karşı karşıyadır. Bu gereçler dünyasını anlamak için tüm güçlerini; aklını, duygularını, duyularını, sezgilerini ve istencini kullanan insan kendi kültürel, bilimsel ve teknolojik evrenini de yaratma çabası içindedir aynı zamanda (Gençaydın, 1990:44)." Yaratmaya çalıştığı bu evren içinde kendini daha iyi anlamlandırmak adına sanata yönelen "İnsan ancak sanat eseri sayesinde çevresine daha iyi bakmak, daha iyi görmek, daha iyi duymak şerefine ulaşmıştır (Eyuboğlu,1986:72)". Varoluş nedenlerinden biri olan sanat insanoğlunun özünü var etme çabasıdır. Bu özü de ancak doğayla bütünleşerek bulmuştur. Öyle ki "Sanat, insan zekasının tabiatı işlemesidir; kendi maksadına göre tabiata ustaca tesir etmesidir. (Edman, 1998:36)" diyerek, sanatçının doğa ile etkileşim içinde olduğunu vurgular. Yani, insanın varoluşsal gerçeği olan sanat yapma ihtiyacı doğal olarak sanatçının çevresine daha iyi bakmasına ve anlamlandırmasına neden olmuştur. "Bütün büyük ressamlar, resme başlamadan önce yapılması gereken şey üzerinde ısrarla durmuşlardır; doğayı iyi anlamak ve onu ezbere bilmek (Cheng, 2006:108)." "Bir ressam için de doğa yalnızca gök, deniz, bulutlar, ağaç ve kayalar gibi dış dünyanın jeopolitik yapısıyla sınırlı değildir. İnsana ait yapılar ve eşyalar da doğanın bir parçasıdır. Bundan dolayıdır ki, doğal olsun yapma olsun; bizi çevreleyen tüm nesnel elemanlar doğanın bir parçasıdır (Berk,1943:26)." Tam da bu nedenle doğa insanın varoluş nedenini tamamlamasına yardımcı olmakta, özüne dönmesini sağlamaktadır. Fakat zaman içinde yapılan buluş ve icatlar, teknik, teknolojik gelişmeler ve endüstrinin hızlı gelişimiyle içinde bulunduğumuz dijital dönemle birlikte insanoğlunun doğa ile olan ilişkisi büyük ölçüde azalmıştır. Motorlu taşıtların kullanımı, bilgisayar başında büyüyen gençlik, akıllı telefonların insan yaşamındaki yeri gibi pek çok etmenle birlikte insanoğlu doğadan uzaklaşmış ve sanal bir gerçeklik içinde yaşamaya başlamıştır. Önceleri doğada kendine yer edinen insanoğlu zamanla doğadan uzaklaşmıştır. İnsanın doğayla ilişkisinin azaldığı günümüzde tek kurtuluşun doğaya dönüşle mümkün olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Sanat, insanın sorgulama şeklini değiştirmiş, daha çarpıcı deneyimlerle izleyiciyi kendisinin bir parçası haline getirmiştir. Böylece izleyiciyi de büyük bir gerçeğin içine sokarak kendini içinde bulunduğu durumu ve tüm evreni yeniden sorgulamasını sağlamıştır. Bu noktada doğanın sunduğu gereçlerle doğrudan ilişki kuran sanatçılar, insanın doğayla bütünleşerek denge kurmasının mümkün olduğunu göstermeye çalışmaktadırlar. Görmek aslında bir düşünme eylemidir ve insanoğlunun gördüklerini estetik duyarlılıkla irdelemesi özüne varmasında tek çıkış yolu olacaktır. Minimalizm ve Kavramsal Sanat ile harmanladığı yapıtlarıyla 20. yüzyıl güncel sanatının en önemli isimleri arasında yer alan Çinli sanatçı Chen Zhen (1955 -2000), insan, toplum ve doğa arasındaki ilişkisini konu alan eserler üretmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, sanatçı Chen Zhen'in "Arıtma Odası" isimli çalışmasında yer alan imgeler ve tüm çalışmanın izleyicide bıraktığı anlam boyutlarının irdelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırma için kaynaklar taranmış, sanatçı ve yerleştirmesiyle ilgili önceki yıllarda yazılmış yazılar ve araştırmaya konu olan yerleştirme üzerinden incelemeler yapılmış ve böylece çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

1955 yılında Şanghay'da doğan Chen Zhen, son 30 yılın en etkili Çinli sanatçılarından biri ve uluslararası çağdaş sanat alanında sembolik bir figürdür. 25 yaşında hemolitik anemi hastalığına yakalanan sanatçının eserleri bu hastalığa karşı geçirdiği deneyimlerini içerir (Hemolitik anemi nedir?, 2014). Zhen, 2000 yılında henüz 45 yaşındayken Paris'te hayatını kaybetmiştir. Ölümünün ardından eşi Xu Min sanatçının çalışmalarını sergilemeye devam etmiştir (Crowe, 2000). Eserlerinde empatiyi insan tecrübeleri ile karıştırarak derin duygusal bağlar kuran sanatçı, izleyiciyi de görünenler dünyasına dâhil ederek sanat üretimini sorgulatmaktadır. Doğadan aldığı araçlarla bir anlamda izleyene doğada yolculuk yaptırın sanatçı, nesne ve mekân ilişkisini irdelemektedir. Chen Zhen, 2000 yılında Şanghay'daki Rockbund Sanat Müzesi (Rockbund Art Museum)'ndeki sergide yer alan "Arıtma Odası" (Purification Room) (Görsel 1), isimli yerleştirme oluşturduğu mekân içindeki tüm nesnelere çamur ile kaplanmış olması nedeniyle izleyicinin alışkanlığına aykırı durum yaratarak onları şaşırtmıştır.

Görsel 1. Chen Zhen, "Arıtma Odası" (Purification Room), 2000, Çamur, 334 3/5 × 433 1/10 × 177 1/5 in, 850 × 1100 × 450 cm, Rockbund Sanat Müzesi, Şanghay.

Chen Zhen, 1991'den 2000 yılına kadar ürettiği eserler arasında yer alan "Arıtma Odası" bu tema ile ürettiği eserlerin doruk noktasını temsil etmektedir. Aynı zamanda bu yerleştirme

sanatçının ölümünden önce yapmış olduğu son yerleştirmedir. Sanatçı, doğadaki kil yataklarından aldığı killeri su ile karıştırarak sıvı çamur haline getirmiştir. Bu çamuru “Aritma Odası” isimli bu yerleştirmesinde yer alan günlük yaşamdan nesnelere kaplamada kullanır (Görsel 1). Sonunda Chen Zhen’in kurduğu bu ortamdaki tüm nesnelere yeryüzünü kaplayan toprakla kaplanır. Yeryüzünün oluşturan toprak, en ilkel toplumlardan günümüze tüm kültürlerde rastlanan temel malzemelerin önde gelenidir. İnsanoğlunun topraktan yaratılması pek çok toplumda kabul gören bir inançtır. Bu nedenle de toprak insanoğlunun kozmik anası olarak düşünülmüştür (Ezoterizm, 2010). Bu kavram ana ve doğum kavramlarıyla olduğu gibi, ölüm ve mezar kavramlarıyla da bütünleşmektedir. İnsanoğlunun yaratılışında kullanılan toprak ölümünde de onu saran ve onunla bütünleşendir. Tamda bu nokta da sanatçının çamur kullanımı ve kullanım şekli çok manidardır. Tıpkı inanışlardaki gibi mekandaki tüm nesnelere çamurla kaplanıyor ve adeta toprakla bütünleşiyor. Bu sürecin ardından çamurla kaplanan tüm nesnelere kurduktan sonra mekân ve zaman donmaktadır. Ortaya çıkan bu yapı izleyiciyi şaşırtmaktadır. Çünkü mekanın özellikleri göz önüne alındığında, “Aritma Odası” izleyenlerin gözlerinin önünde gerçekleşen bir performans olması nedeniyle de ona ritüel ile dolu bir manzara sunmaktadır. Sanatçının ölümünün ardından eşini aynı kurguyla yerleştirmesini izleyiciye sunmaya devam etmiştir (Matt, 2007).

Görsel 2. Chen Zhen, “Aritma Odası” (Purification Room) Detay, 2000, Çamur, 334 3/5 × 433 1/10 × 177 1/5 in, 850 × 1100 × 450 cm, Rockbund Sanat Müzesi, Şanghay.

Günlük dengesini kaybeden tüketim toplumu sürekli olarak kirlilik yaratmaya devam etmekte, insanlığı felakete götürmek için doğanın uyumundan gün geçtikçe uzaklaşmaktadır. Chen Zhen, bir tür tek renkli mezar olarak adlandırdığı çalışmasında engellenen aktif bir varlığın izlerini ortaya koymaktadır. Tüm nesnelere çamurla kaplandığı bir alanı sergileyen

sanatçı bir yandan da Çin geleneklerine gönderme yapmaktadır. Çünkü “Çin geleneğine göre dünya, nesnelere ve dünyayı arındıran bir geçiş töreni ve arındırma ayinidir (Prieto, 2015; 48)”. Bu nedenle de Çin tıbbı ve halk arasında dünyayı temizlemek ve çözmek için çamur kullanmak gibi iyileştirme yöntemleri, çamur banyosu, çamur giysisi ve çamur mezar olarak var olmuştur. Zhen için, bu çalışmada nesnelere çamurla kaplamak bir anlamda yeryüzünü ve evreni toprakla kaplamaktır. Bu da dinlenmek için serilen ve gösterilmemiş belirli bir saflığı temsil eder. Sanatçı nesnelere bu şekilde kaplayarak dünyayı saflaştırabileceğini zamanı durdurabileceğini ve geleceğe umut verebileceğini düşünür. Tıpkı Zhen’in eserlerinin özüne döndüğü gibi insanoğlu sonunda huzurlu ve cömert doğaya döner.

Görsel 3. Chen Zhen, “Aritma Odası” (Purification Room), 2000, Çamur, 334 3/5 × 433 1/10 × 177 1/5 in, 850 × 1100 × 450 cm, Rockbund Sanat Müzesi, Şanghay.

Uzaktan bakıldığında izleyiciye arkeolojik kazı alanı izlenimi veren bu yerleştirmede nesnelere hemen hemen hepsi çamurla kaplıdır (Görsel 3). İzleyici yerleştirmeye yaklaştığında çamurun altına gizlenenlerin birer sanat eserleri değil, tam aksine günlük hayatımızda gördüğümüz sıradan nesnelere -yani toprak (çamur) tarafından "arınma" töreni geçiren nesnelere olduğunu keşfeder (Prieto, 2015). Sanatçının çamurla kapladığı nesnelere; yerleştirmenin solunda sanki odaya girerken çıkarılmış ayakkabılar ve araba lastikleri onun hemen arkasında bir motosiklet, üzerine hurka bırakılmış bir koltuk hemen yanında kutunun üstünde açık bir telefon, üzerine büyük bir kase bırakılmış sandalye, üzeri tabaklarla dolu bir yemek masası, arkada bir dolap ve üzerindeki çaydanlıklar, kitaplar, hemen onların yanında seyahat çantası ve bir şemsiye, duvara asılmış kıyafetler, kapağı açık kalmış bir dolap, yere bırakılmış yada öylece kalakalmış bir fırça, bir tüp, yere devrilmiş bir sandalye, merdiven, bisiklet, yangın tüpü, tabureler, kalorifer peteği, üzerine asılmış çamaşırlarla bir çamaşırılık, alışveriş arabası, şişeler, testiler, kenara dayanmış bir yatak, üzerinde kıyafetlerin kaldığı küvet, mekanın merkezinde bilgisayar, telefon ve kablolar... ve daha pek çok nesne (Görsel 4-5-6-7).

Görsel 4-5-6-7. Chen Zhen, “Aritma Odası” (Purification Room) Detay, 2000, Çamur, 334 3/5 × 433 1/10 × 177 1/5 in, 850 × 1100 × 450 cm, Rockbund Sanat Müzesi, Şanghay.

İzleyicinin görmeye alıştığı sergileme biçimlerinin dışında mekân yaratma çabasıyla mekândaki tüm nesnelere çamur ile kaplayan sanatçı, bugünün nesne dünyasını sorgulatmaya götüren bir yerleştirme yaratıyor (Görsel 4-5-6-7). Aynı zamanda yüksek meblağlara satılan biricik ve tek olan sanat eserlerine de bir gönderme yapan sanatçı, yapıtını satın alınan bir meta olmaktan çıkarıp izleyicinin ulaşabileceği bir nesneye dönüştürmüştür. Sanatçı bu yerleştirmesinde izleyiciyi de görünenler dünyasına dahil etmiştir. Bu durum karşılıklı bir konuşmayı yani görme-görünme-gösterme çabasını ortaya koymuştur. Burada mekân artık izleyicinin nesneyi görme biçimidir. Mekân öncelikle sanatsal biçimin kendisi olmuştur. Sanatçısının “Tek renk mezar” olarak adlandırdığı bu yerleştirmede “toprak (çamur)”; arındırmanın, yenilenmenin, ölümün ve yeniden doğuşun sembolüdür (Min, 2008). Çalışmalarında zaman ve mekân kavramlarına da göndermeler yapan sanatçının bu yerleştirmesinde zaman adeta durmuştur. Tıpkı insan ruhunun temizlenerek özüne dönmesi gibi bu yerleştirmede günlük hayatta kullanılan nesnelere tüm kullanım değerlerini kaybetmiş adeta bir dönüşüm yaşamaktadırlar.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

“... sanat, bireyselliği ifade etmek için mükemmel bir araç olarak ortaya çıktı, yeter ki sanatçının ifade edebileceği bir bireyselliği olsun... (Gombrich, 2004;502).” Tam da bu noktada arıtma odası, sanatçının doruk noktasına ulaştığı yerleştirmelerindendir. Bu yerleştirme insan, nesnelere ve doğanın ömrü hakkında izleyici algısına odaklanarak insanoğlunun bunlara yeniden farklı bir perspektifle bakmasına ve sorgulamasına neden olmaktadır. Bu

yerleştirmenin üretim sürecinden kısa süre sonra sanatçı hayatını kaybettiği için ürettiği son eseridir. Bu nedenle de Zhen'in hastalığı ve ölümü göz önüne alındığında, bu yerleştirme sanatçı için kendini güvende hissettiği son ortam olarak nitelendirilebilir. Bu yerleştirmeye sanatçı gerçek yaşam alanındaki tanıdık nesnelere, tek renkli, cansız ve zamansız bir alana yerleştirip var olan tüm odaklardan uzaklaştırmış, insanoğlunun düşüncelerini kişinin hayatına, hayatın geçiciliğine ve temel köklerine odaklamak istemiştir. Ölümün kaçınılmazlığını vurgulayan sanatçı, zaman kavramı ile de bağlantı kurmuş, zaman dolduğunda her şeyin bir anda yabancılaştığını ve her bireyin kişisel deneyimlerinin ön plana çıktığını göstermiştir. Toprak ve toprakla kaplanan tüm nesnelere bir başka şeyin yani yaşanmışlığın ve ölümün simgesi halini alır. Bu yerleştirmeye sanatçı izleyiciye ölümü ve ölümden sonrasını sorgular. Sanatçı yerleştirmesi için "Kullandığım doğal malzeme, nesnelere geldiği kaynağın yanı sıra, toplulukta dolaşımdan sonra geri gidecekleri yeri bulmaya yardımcı oluyor. Arındırıcı unsurlar, kullanımdan sonra bu nesnelere yok eder ve saklı bir ruha yüceltir. (Crowe, 2000; 1)" demiştir. Bu yerleştirmede çamur, nesnelere saflaştırıp dönüştüren, onları dünyaya ve sonsuzluğa kavuşturan doğal bir unsurdur. Tamda bu nedenle çamur arınmanın, yenilenmenin, ölümün ve yeniden doğuşun simgesidir (Ateş, 2012). Evrenin bir denge içinde olduğu ve insanoğlunun toprakla var olduğu ve yine toprağa dönüşeceğini vurgular.

KAYNAKÇA

- Ateş, M. (2012) *Mitolojiler ve Semboller*. Milenyum Yayınları, İstanbul.
- Berk, N (1943) *Türkiye de Resim, Güzel Sanatlar akademisi Neşriyatı*. İstanbul.
- Cheng, F. (2006) *Boşluk ve Doluluk* (Çev: Kaya Özsezgin) Ankara: İmge Kitabevi.
- Crowe, J. (2000) Chen Zhen's Clay-coated "Purification Room" Visualizes the Cyclical Nature of Life. <https://cfleonline.org/chen-zhen-contemporary-ceramic-art/?fbclid=IwAR06NrMmiv79L9VnxC6CjC3Jp30OybGEyv7tTC3Qi1IrWrkK9SoQDVgx-Xs>
- Edman, I. (1998) *Sanat ve İnsan* (Çev: Turhan Oğuzkan) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eyuboğlu, B.R. (1986) *Resme Başlarken*. Ankara: Olgaç Basımevi.
- Ezoterizm, (2010) http://www.medineweb.net/tasavuf_tarikat_tarih/tasavuf/Tasavvuf%20ve%20Tarikatlar/Ezoterizm/1.htm (Erişim Tarihi: 20.10.2017).
- Gençaydın, Z. (1990). *Sanat Eğitiminin Düşünsel Temelleri, Ortaöğretim Kurumlarında Resim-İş Öğretimi ve Sorunları*, Ankara: TED Yayınları
- Gombrich, E.H. (2004). *Sanatın Öyküsü*. (Çev. Erol Erduran, Ömer Erduran). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hemolitik anemi nedir? (2014). <http://www.populermedikal.com/2014/11/18/hemolitik-anemi-nedir/> adresinden 01.11.2017 erişildi.
- Matt, G. (2007). *Chen Zhen: The Body as Landscape*. Kunsthalle Wien, Austria.
- Min, X. (2008). Chen Zhen: The Body As Landscape/4 <https://www.designboom.com/art/chen-zhen-the-body-as-landscape4/> (Erişim Tarihi: 20.10.2017)
- Prieto, J. T. 2015. Adac Association Des Amis De Chen Zhen. <https://www.chenzhen.org/francaise/page.php?id> (Erişim Tarihi: 20.10.2017).

Salt, A. (2010) Ansiklopedi Semboller. Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

It is an inevitable fact that the only salvation that man's relationship with nature decreases is possible with return to nature. The artists who have a direct relationship with the materials presented by nature try to show that it is possible for man to form a balance by integrating with nature. Seeing is actually an act of thinking, and the only way for human beings to examine their views is through aesthetic sensitivity. Chen Zhen (1955 -2000), a Chinese artist, who was one of the most important figures of 20th century contemporary art with his works blended with minimalism and conceptual art, produced works on the relationship between man, society and nature. The artist interprets the production of art by incorporating the viewer into the world of those who see it. Zhen initiated a dialogue between the temporary character of his works and the concepts of proximity and distance. The artist, who, in a sense, travels in nature in the sense of the vehicle he receives from nature, examines the relationship between object and space. In 2000, Chen Zhen who is an artist, participated in the exhibition at the Rockbund Art Museum in Shanghai with his work which is called "Purification Room". In this work, the artist has created a space that is against the habit of the viewer. All the objects in this place were covered with clay. In this research, the work of the artist which is named Purification Room, the images within it and the semantic dimensions of the whole study will be studied.

Method

In order to carry out this study, firstly the sources were scanned, the works written in the previous years about the artist and his work were examined, the artist's work was examined, and the works were examined through the original work and thus an evaluation was made from a multi-faceted perspective.

Results and Discussion

The Treatment Room focuses on the perception of the viewer about the life of the people, the objects and the environment and causes the human being to look at them and ask them a different perspective. Shortly after the construction of this work, the artist lost his life and this is his last art job. Therefore, given the disease and death of Zhen, this study is the last environment in which he feels safe for the artist. In doing so, the artist placed familiar objects in the real-life space in a monochrome, inanimate and timeless space and removed them from all existing foci. Thus, he wanted to focus on the thoughts of human beings on the life of a person, on the transience of life, their basic roots and origins. Emphasizing the inevitability of death, the artist has also linked with the concept of time, and when the time is up, he shows that all things are alienating and that everyone's personal experiences come to the fore. The Treatment Room kills the viewer, who is the only missing element in his field, and covers it with the same image. With this work, the artist wants to question the viewer what happened after death and what death looks like. In this study, soil is the natural elements that purify and transform objects, and bring them into the world and eternity. Exactly for this reason, soil is a symbol of purification, renewal, death and rebirth. He emphasizes that the universe is in a

state of equilibrium and that the coming of human beings from the earth and its course will be on the ground.